

УДК 343.2.01

В. О. Туляков,

докт. юрид. наук, проф., проректор з міжнародних зв'язків Національного університету «Одеська юридична академія», член-кореспондент НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки України

ПОРІВНЯЛЬНИЙ МЕТОД У НАУЦІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Визначено сутність порівняльно-правового методу у кримінально-правовій науці. Розглядаються особливості застосування цього методу на різних етапах наукового дослідження.

Ключові слова: порівняльно-правовий метод дослідження, наука кримінального права, міжнародне кримінальне право, супранаціональне кримінальне право.

Стверджують, що час, коли кримінальне право розглядалося виключно як національне утворення, вже певним чином залишився позаду. Із розвитком процесів глобалізації виникає наднаціональне кримінальне право та кримінально-процесуальні відносини, що поширюються на злочини проти миру та безпеки людства, транснаціональну організовану злочинність у формах незаконного обігу людських ресурсів, капіталів, зброї та наркотиків, предметів культурної спадщини, врешті-решт, на системну корупцію та комп'ютерну злочинність. Це вимагає застосування інших, ніж юридико-догматичний, методів кримінально-правових досліджень.

Порівняльно-правовий (порівняльний, компаративний) метод у науці кримінального права використовується для визначення змісту та сутності кримінально-правових норм та інститутів, характеристик кримінальної політики держави чи міждержавних угруповань, законодавство яких досліджується, з метою виявлення загальних сутнісних рис і характеристик догми права й закономірностей її розвитку для подальшого визначення можливих напрямів удосконалення кримінального законодавства України і практики його застосування.

Методологія порівняльно-правових досліджень побудована на констатації того, що соціальні конструкти кримінальної відповідальності та покарання, кримінального правопорушення тощо розуміються не стільки як мовні та культурологічні явища, скільки як елементи об'єктивної реальності, що існують та виконують у суспільстві певні функції¹, пов'язані із забезпеченням безпеки особи, суспільства, держави, світового правопорядку.

Усі проблеми кримінального права «загальні для людського суспільства, яке має державно-правову організацію»². Отже, використання порівняльно-правового методу у науці кримінального права дозволяє більш чітко виявити закономірності генези кримінально-правової заборони, її буття та реалізації, перспективи розвитку та удосконалення.

Порівняльно-правовий метод – це метод: «а) визначення невідомого шляхом порівняння з відомим; б) з'ясування якостей або властивостей явища шляхом порівняння з іншими його якостями чи властивостями або з якостями чи властивостями іншого явища; в) встановлення закономірностей шляхом порівняння об'єктів у різний час, порівняння їх якостей у минулому з тими самими якостями у сучасному стані для встановлення змін чи тенденцій розвитку. У сучасному кримінальному праві України метод порівняльного правознавства стає одним із провідних й універсальних у системі методологічної бази наукових досліджень, даючи можливість адекватно зіставляти систему міжнародного кримінального права із системою національного кримінального права конкретної держави, краще виявляти соціальну та правову природу українського кримінального права, а також запропонувати напрями використання зарубіжного досвіду правотворення для вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства»³.

¹ Ingthorsson R. D. The Natural vs. The Human Sciences: Myth, Methodology and Ontology [Text] / R.D. Ingthorsson // *Discusiones Filosóficas*. – No. 22. – January–June, 2013.

² Сердюк П. П. Теорія кримінальної відповідальності у сучасному кримінальному праві: порівняльно-правове дослідження [Текст] / П. П. Сердюк. – автореф. дис. ... докт. юрид. наук. – Запоріжжя, 2013. – С. 11.

³ Савченко А. В. Поняття порівняльного кримінального права та загальна характеристика основних сучасних правових сімей [Текст] / Мультимедійний навч. посібник «Кримінальне право: Загальна частина

Суто технічно порівняльно-правовий метод застосовується протягом трьох класичних етапів наукового дослідження, яким власні свої суттєві закономірності та особливості застосування: *етап визначення системи збору даних, етап збору даних, етап аналізу даних.*

На етапі визначення *системи збору даних* дослідник визначається з об'єктами та предметом, загальними методами, обсягом дослідження, поєднуючи як теоретичну валідність, так і репрезентативність матеріалу. Причому якщо об'єктом дослідження виступає відповідна правова форма (кримінально-правові відносини), то предмет може бути диференційовано по різних складових. Так, залежно від ступеня узагальнення аналізу ми можемо стверджувати про *глобальний, національний, інституційний, груповий, мікрорівневий* ступені визначення об'єктів кримінально-правового порівняльного дослідження.

На *глобальному* рівні порівняльного кримінально-правового дослідження йдеться про кілька відносно самостійних об'єктів дослідження. У першу чергу, елементом компаративного вивчення виступають характеристики відповідних правових родин, національної і наднаціональної правової культури та їх вплив на формування кримінальної політики, законодавства й практики правового регулювання. Відомі українські правознавці П. П. Андрушко, М. І. Бажанов, Л. В. Багрій-Шахматов, Д. О. Балобанова, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Ф. Г. Бурчак, П. А. Воробей, С. Б. Гавриш, В. О. Глушков, І. М. Горбачова, В. К. Грищук, Н. О. Гуторова, О. М. Джужа, В. М. Др'омін, О. О. Дудоров, В. П. Ємельянов, М. Й. Коржанський, О. М. Костенко, Л. М. Кривоченко, С. Я. Лихова, П. С. Матишевський, М. І. Мельник, В. О. Меркулова, П. П. Михайленко, А. А. Музика, В. О. Навроцький, В. І. Осадчий, М. І. Панов, Є. Ю. Полянській, А. В. Савченко, О. Я. Светлов, В. В. Сташис, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, Є. В. Фесенко, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. Л. Чубарев,

В. І. Шакур, С. Д. Шапченко, Н. М. Ярмиш, С. С. Яценко у своїх працях неодноразово висвітлювали особливості характеристик окремих правових родин та їх вплив на формування кримінально-правової доктрини України.

Взагалі більшість дослідників у цьому сенсі зосереджується на аналізі окремих правових родин та/або правової культури⁴: континентальної (скандинавська, германська, французька група)⁵, країн загального права⁶, релігійного права⁷, змішаного типу⁸. Причому домінантною формою вивчення визнаються європейські країни⁹. Особливий інтерес з точки зору правової акультурації та організації контролю над злочинністю визивають проблеми кримінально-правового регулювання країн зі змішаними правовими характеристиками (загальна, релігійна та континентальна родини – Ізраїль, Мальта), або таких, що залежать від стану економічного розвитку. Взагалом тенденції глобалізації роблять світ та глобальний підхід до кримінально-правового аналізу більш відвертим.

Г. Барак у праці «Злочинність та контроль над нею в епоху глобалізації» розглянув особливості взаємозв'язку характеристик розвинених, тих, що розвиваються, та пост-традиційних національних держав і контролю над злочинністю, дійшовши висновку, що глобалізаційні моделі та процеси вимива-

⁴ Lirieka Meintjes van der Walt Comparative method: Comparing legal systems and/or legal cultures? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academia.edu/933022/Comparative_method_comparing_legal_systems_or_legal_cultures. - Заголовок з екрана; Кулыгин В. В. Этнокультура уголовного права [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / В. В. Кулыгин. – Хабаровск, 2003. – 473 с.

⁵ Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / М. І. Хавронюк; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – К., 2007. – 557 с.

⁶ Савченко А. В. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. – К., 2008.

⁷ Сравнительное уголовное право [Текст] : учебник / Иванов А. М., Корчагин А. Г. – Владивосток, 2002. – 470 с.

⁸ Кримінальне право України. Загальна частина [Текст] : підручник / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ – Харків, 2001. – С. 384–393.

⁹ Малиновский А. А. Уголовное право зарубежных государств [Текст] / А. А. Малиновский. – М. : Новый юрист, 1998. – 128 с

ють національне, спрощуючи систему кримінально-правових заборон¹⁰. Водночас, глобалізаційні процеси змінюють саму систему кримінального права.

Виникли міжнародне кримінальне право та міжнародні й транснаціональні злочини. Виключно з розвитком цих новітніх форм злочинності у доктрині пов'язують існування Міжнародних кримінальних трибуналів *sui generis* (Руанда, Югославія), створення Міжнародного кримінального суду та його юрисдикційної бази, врешті-решт, формування пріоритетної моделі кооперації у кримінальних справах у країнах Європейського союзу (європейські ордери на арешт, гармонізація відповідальності за конвенціональні злочини тощо). Проте у рішенні цих питань згодом виникло більше питань, ніж адекватних рішень.

Як вказувала Н. А. Зелінська: «Поняттям «міжнародний злочин» охоплюються дві різні за характером криміналізації групи протиправних діянь: по-перше, діяння, що криміналізовані національним кримінальним правом (у разі, якщо вони підпадають під юрисдикцію не менш як двох держав); по-друге, діяння, що криміналізовані безпосередньо міжнародним правом. Відповідно перша підгалузь міжнародного кримінального права може бути названа «транснаціональним кримінальним правом»; друга підгалузь розглядається як «міжнародне кримінальне право *stricto sensu*»¹¹.

З цим твердженням можливо погодитись, проте слід зазначити, що деякі питання на глобальному рівні залишаються нерозглянутими у повному обсязі у зв'язку із відносною аморфністю поняття «транснаціональний злочин». Якщо концепт міжнародного злочину має універсальну юрисдикцію, то питання трансграничних злочинів пов'язане із притягненням осіб до відповідальності за національними законами.

¹⁰ Gregg . Crime and Crime Control in an Age of Globalization: A Theoretical Dissection [Текст] / Barak Gregg // Critical Criminology. – 2001. – Vol. 10. – Issue 1. – p. 57–72.

¹¹ Зелінська Н. А. Міжнародно-правова концепція міжнародного злочину [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / Н. А. Зелінська // Одеська нац. юрид. акад. – О., 2006. – 486 с.

Це стосується аналізу нормативних актів та кримінальних правопорушень, що регулюються на наднаціональному рівні (право Європейського Союзу, транзитивне право державних спільнот – СНД). Європейська спільнота прийняла чисельну кількість рекомендацій, спрямованих на криміналізацію злочинів (відмивання коштів, шахрайство, незаконний обіг наркотиків, осіб, зброї, корупція, расизм, ксенофобія, забруднення моря тощо); існують чисельні приклади кооперації у кримінальних аспектах; більше того, деякі питання, що стосуються превенції організованої злочинності та протидії тероризму, знаходять своє вирішення у колективних рішеннях Комітету міністрів Ради Європи.

Проте питання гармонізації національних правових систем та апроксимації міжнародних нормативних актів вирішуються недостатньо ефективно чи не вирішуються зовсім. Навіть остаточне завершення процесу приєднання до європейської системи протидії злочинності, підписання, ратифікація, приєднання, визнання міжнародних договорів не виправдує новацій. Справа у тому що згідно з останніми тенденціями європейські держави прагнуть досягнути лише базового рівня гармонізації у частині криміналізації транскордонних злочинів та підтримки взаємного визнання судових рішень.

Так, функціонування Єдиної Європейської суддівської площини, яка згідно зі Стокгольмською програмою дій у сфері юстиції та у внутрішніх справах (2009 р.) має бути створеною через 5 років, зіштовхується з великими труднощами, оскільки зараз (майже через 10 років спроб та помилок) ставиться питання про гармонізацію кримінального законодавства країн-учасниць у частині визначення диспозицій та санкцій таких злочинів, як крадіжка, міжнародні нелегальні перевезення (торгівля людьми, нелегальна імміграція, сексуальна експлуатація), тероризм, відмивання коштів, шахрайство з інтелектуальними ресурсами, кіберзлочинність, злочини проти довкілля,

злочини, які пропагують ідеї расизму та ксенофобії¹². Саме ці склади є основою чисельних зустрічей з метою адаптації національних систем, узгодженості санкцій тощо. З огляду на підвищену чутливість кримінального права щодо іноземного втручання в сферу національної юрисдикції, проблема буде вирішена ще не скоро. Процес гібридизації національних правових систем тільки-но розпочинається¹³.

Значне коло запитань виникає і при аналізові регулювання окремих видів примусу на рівні нормативних актів міжнародних організацій та об'єднань (*супранациональне кримінальне право*), норми яких встановлюють відповідні обмеження прав і свобод окремих громадян, глобально поширюючись на громадян усієї планети. Наприклад, ст. 6 Правил по безпеці УЄФА (2006 р.) зобов'язує футбольні клуби, поруч із поліцією та іншими компетентними органами (!), виявити та обмежити доступ на стадіони (у країну) особам, які можуть бути небезпечними для проведення матчу. Не з'ясовано, яким чином антидопінгові санкції, що застосовуються до атлетів вищої категорії на міжнародних змаганнях¹⁴, кореспондують з національним законодавством кримінального профілю (ст. 10 Світового Антидопінгового кодексу). Сходні питання виникають при характеристиці нормативних актів у сфері міжнародного комерційного права, міжнародного медичного права тощо. З одного боку, ці правовідносини не мають суто кримінально-правового характеру, з другого, – тлумачення Європейським судом з прав людини положень ст. 6 Конвенції у сенсі широкого розуміння кримінального примусу наполягає на аналізі саме цих деліктів *sui generis* та виявленні кримінально-правової реакції на факти глобалізаційних правопорушень.

¹² http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/criminal/fsj_criminal_intro_en.htm. – Заголовок з екрана.

¹³ Туляков В. О. Апроксимація у кримінальному законодавстві [Текст] / В. О. Туляков // Актуальні проблеми держави і права – Вип. 47. – О. : Юрид. літ., 2009. – С. 7–17.

¹⁴ World Anti-Doping Code 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wada-ama.org/Documents/World_Anti-Doping_Program/WADP-The-Code/WADA_Anti-Doping_CODE_2009_EN.pdf. – Заголовок з екрана.

Окрема проблема, яка потребує додаткового вивчення з боку кримінального права на глобальному рівні, – співвідношення зловживань правом з боку держав та міжнародних організацій (корпорацій) та міжнародних злочинів *stricto sensu*. Мова йде, наприклад, про незаконний обіг зброї, фінансів, наркотиків, торгівлю людьми та участь державних організацій чи держав загалом у таких кримінальних практиках із можливістю настання юридичної відповідальності.

На *національному рівні* мова йде про вивчення особливостей порівняння іноземних та національних кримінально-правових систем (джерельна база, правозастосовна практика) з точки зору дослідження аналогічних проблем, вивчення взаємозв'язків між різними інститутами права як у динаміці, так й у статичності. Особливо цікавим є вивчення *генези правової форми*, що надає можливість висвітлення основних закономірностей кримінальної політики держави у порівнянні із базовою правовою родиною та особливостями правової культури¹⁵.

Інституційний та груповий рівні дозволяють виявити особливості правової регуляції та перспективи запозичення чи уточнення нормативного опису відповідних інститутів кримінального права чи окремих норм, груп норм¹⁶. Причому слід зазначити, що стало традицією у першому розділі дисертаційного дослідження розглядати питання аналізу зарубіжного законодавства, що регулює відповідні відносини. Певні недоліки зустрічаються і з відбором матеріалу. Є не зовсім зрозумілим коли автор аналізує виключно кримінальне законодавство країн СНД (до речі у більшості побудоване на основі Модельного Кримінального кодексу для країн СНД 1996 р.) чи вибірково й безсистемно законодавство Європи, статутне кримінальне право окремих юрисдикцій США тощо. Напевно уявляється можливим на порівнянні інституціональних норм однієї держави з іншою зробити якісний моно-

¹⁵ Навроцький В. О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.) [Текст] / В. О. Навроцький. – К. : Атіка, 2001. – 272 с.

¹⁶ Там само.

графічний аналіз проблеми¹⁷. З другого боку, простий безсистемний набір фактів не йде на користь дослідженню, оскільки автор обмежується лише аналізом джерельної бази, а не доктрини та практики її застосування. Враховуючи той факт, що практично все кримінальне законодавство країн світу можливо здобути за допомогою Інтернет ресурсів¹⁸, вважаємо за потрібне при аналізі конкретного інституту кримінального права не обмежуватися виключно характеристиками окремої правової родини, а проводити більш якісний юридичний аналіз.

На мікрорівні компаративного кримінального дослідження ми зосереджуємося на аналізі конкретної норми у динаміці та в статистиці (з урахуванням доктринальних аспектів та передумов її створення, а також подальших етапів правового буття. Вельми цікавим є питання вивчення порівняльних аспектів у антропології кримінального права. Мова не йде про мікрокримінологію (Л. В. Кондратюк) чи кримінальну антропологію (Ч. Ломброзо), хоча порівняльний аналіз праць Ч. Ломброзо та його послідовників свідчить про те, що «многоколіїну» систему заходів кримінально-правового реагування у ХХ в. (покарання, заходи безпеки, соціального захисту, реабілітації, компенсації та заохочування) було створено саме завдяки концепції кримінальних антропологів. Отже, ми всі живемо за моделями «злочинної людини». Коли ж ми кажемо про макрорівень, то підкреслюємо, що кримінальне право як цінність може реалізуватися на кількох рівнях: за певних умов квазі-злочинним діян-

¹⁷ Сахарук Т. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006; Полянський Є. Ю. Призначення покарання за кримінальним правом США [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Одеська нац. юрид. акад. – О., 2007; Горбачова І. М. Заходи безпеки в кримінальному праві (порівняльно-правовий аналіз) [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Одеська нац. юрид. акад. — О., 2008; Строкова І. І. Кримінальна відповідальність за геноцид (порівняльний аналіз) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / 12.00.08. – К. – 2010; Крайник Г. С. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та деяких інших країн щодо відповідальності за злочини проти безпеки виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12kgcspbv.pdf>. - Заголовок з екрана.

¹⁸ Красницький І. В. Поняття, підстави та форми кримінальної відповідальності за кримінальним правом Франції та України: порівняльний аналіз [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2005; Маковецька Н. Є. Умисні вбивства за кримінальним правом України та республіки Польща: юридичний аналіз складів злочинів [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Луган. Ун-т внутр. справ. – Львів, 2010.

ням визнається проступок, який оцінюється нормами мікросоціальної групи чи соціальної спільноти за можливої розбіжності такої оцінки з боку держави (звичайне право американських аборигенів, релігійні норми, норми етнічної групи – ромів). «Традиционное правовое сознание казаков было тесно связано с религией. Понятие преступления у славян коренным образом отличалось от аналогичного понятия у горских народов. Если горцы понимали преступление как нанесение вреда, то русские понимали преступление как грех, деяние против законов совести и правды. Любое обычное право этнично, его нормы имеют распространение не столько на определенной территории, сколько у конкретного народа»¹⁹.

Злочинним може бути визнане діяння з точки зору культури етносу, і саме відповідь на запитання, наскільки кримінально-правова норма співпадає з правилами регуляції у мікро групах, є важним елементом мікрокримінологічного порівняльного аналізу. Фахівці у галузі вивчення слов'янського права вказують, що основним його елементом є почуття справедливості – несправедливості, солідарності та відповідальності, на відміну від західної правосвідомості, яка зорієнтована на формальну законність²⁰. До речі, в деяких випадках етнічні норми можуть заохочувати чи дозволяти кримінальність (легітимація крадіжок на свята Святого Андрія, парубкове хуліганство на Івана Купала²¹ є типовими прикладами, коли групові норми дозволяли кримінальну поведінку). Ці питання також підлягають вивченню при порівняльному аналізові конкретної кримінальної заборони.

Кажучи о *методах збору даних*, треба підкреслити одну суттєву особливість. При застосуванні усіх стандартних методик і процедур компаративне

¹⁹ [Електронні ресурси]. – Режим доступу : <http://ugolovnykodeks.ru/>; <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>; http://www.law.cornell.edu/wex/table_criminal_code. – Заголовок з екрана.

²⁰ Характерные черты обычного права казачества Северного Кавказа [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://studentu-vuza.ru/pravo-narodov-kavkaza/lektsii/harakternyie-chertyi-obyichnogo-prava-kazachestva-severnogo-kavkaza.html>.a – Заголовок с екрана.

²¹ Рязанов М. Ю. Слов'янське право і слов'янська правова культура: загальнотеоретичний аспект [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Одеса, 2013 – С.15.

дослідження зосереджено на використанні суто функціонального методу. «В качестве глобальных направлений сравнительно-правового анализа следует выделить, во-первых, догматическое и, во-вторых, законодательное или функциональное сравнение. В свою очередь, в каждом из этих направлений присутствуют четыре элемента (описательный, научный, праксиологический и контрастирующий), образующие логическую систему», – писав М. Г. Іванов чверть віку тому²². Ситуація досить не змінилася.

Функціональний метод та його різновиди є головним при розгляді питання порівняння однієї кримінально-правової норми з іншою²³. Р. Майклс у своїх працях послідовно розглядає особливості застосування функціонального методу, його різновиди, форми реалізації з точки зору найбільш поширеної конструктивної функціональної моделі, коли злочин, правовий інститут розглядаються як відповідний соціальний та мовний конструкт (Я. І. Гілінський) Спроби первісного аналізу проблеми з точки зору застосування стандартних методик компаративістики, розроблених західними вченими, у площину кримінального права робляться й в Україні²⁴.

Порівнянню підлягають тільки ті норми, які виконують однакові функції, можуть бути порівняні. Тобто первісно дослідник виявляє функцію норми, а потім розглядає її у контексті існуючої правової системи, характеристик галузі права, особливостей правореалізації, культури, кримінальної політики держави тощо. Ідентифікація проблеми, її значущість та визначеність у конкретних юрисдикціях і правових родинах, конкретних джерельних базах, організація матеріалу з позицій правової ідеології системи норм, що вивчається²⁵, є

²² Іванов Н. Г. Сравнительный метод в советском уголовном праве [Текст] / Н. Г. Иванов // Правоведение. – 1988. – № 2. – С. 33–39.

²³ Ralf Michaels. The functional Method of Comparative law – Mode of access [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2033&context=faculty_scholarship. – Заголовок з екрана.

²⁴ В'юник М. В. Методологія порівняльно-правового аналізу: межі порівняльно-правового методу в кримінальному праві [Текст] / М. В. В'юник // Кримінальний кодекс України – 10 років очікувань: зб. наук. пр. - Львів, 2011. – С 2–97.

²⁵ De Cruz, Peter. Comparative Law in a Changing World. - 7nd ed [Text] / Peter De Cruz. – London : Cavendish,. - 2007. – Ch. 7 (512 p.).

основними питаннями, які ми вирішуємо, застосовуючи класичні методи збору даних (спостереження, опитування, конвент-аналіз тощо), у кримінально-правовому порівняльному дослідженні. При цьому порівняння кримінально-правових інститутів повинно бути лінгвістично та культурологічно правильним, супроводжуватись аналізом позаправових факторів, які впливають на процес правореалізації.

На остаточному етапі *аналізу даних* після висвітлення можливої відповіді на запитання, що поставлене, результати аналізуються під кутом зору правового концепту (гуманізація, призонізація), який відстоює автор, та робляться відповідні пропозиції законодавцю. Не завжди цей шлях є достатньо успішним, оскільки практика запозичення та гармонізації зштовхується з непереборними мовними конструктами та іншою культурою правозастосування (пам'ятаємо сумну практику застосування ст. 209 КК України при притягненні осіб до відповідальності за ст. 212 КК як предикатного злочину всупереч прямій забороні цього у Страсбурзькій конвенції 1990 р.). Але процес глобалізації робить застосування порівняльного методу у кримінальному праві одним з основних інструментів системного наукового дослідження.

Туляков В. А. Сравнительный метод в науке уголовного права

Определена сущность сравнительно-правового метода в уголовно-правовой науке. Рассматриваются особенности применения этого метода на различных этапах научного исследования.

Ключевые слова: *сравнительно-правовой метод исследования, наука уголовного права, международное уголовное право, супранациональное уголовное право.*

Tulyakov V. O. The comparative method in the science of criminal law

The essence of comparative legal method in the science of criminal law has been defined. The specific features of applying this method on different scientific research stages have been studied.

Key words: *comparative legal research method, science of criminal law, international criminal law, supra-national criminal law.*